

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ (Επιμ.)

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΤΑΞΗΣ

Δράμα 2017

Πίνακας περιεχομένων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ..... 2

Προλογικό Σημείωμα της Επιμελήτριας της Έκδοσης.....	17
Επιστημονική Επιτροπή	21
Οργανωτική Επιτροπή	23
Πρόγραμμα Συνεδρίου	24

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ..... 40

1. Ελιάνα Χατζιωάννου, Κωνσταντίνος Στεφανής, Η αναδόμηση των αναλυτικών προγραμμάτων της Κύπρου με βάση τους δείκτες επιτυχίας και επάρκειας41
2. Βασιλική Κούλα, Ευγενία Κούλα, Διαχείριση σχολικής τάξης και εκπαιδευτική διαδικασία: η περίπτωση διαχείρισης «κρίσεως» κατά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών42
3. Όλγα Μούσιου Μυλωνά, Κωνσταντίνος Ντίνας, Η γλωσσική αλληλεπίδραση κατά τη διδασκαλία: πρόγραμμα επικοινωνιακής επίγνωσης για εκπαιδευτικούς. Οι βασικές αρχές και η φιλοσοφία του.....44
4. Μαγδαληνή Κалаϊτζίδου, Θεόδωρος Καζαντζής, Η επίλυση μαθηματικού προβλήματος στις συναρτήσεις: μια διδακτική παρέμβαση46
5. Σουλτάνα Κολέρδα, Η επίλυση μαθηματικού προβλήματος ως εργαλείο ανάπτυξης της δημιουργικής σκέψης47
6. Αικατερίνη Τσιλεπώνη, Η συνεργατική μάθηση στη σχολική τάξη-πρακτικές εφαρμογές49
7. Σωτηρία Κυδά, Βήματα... για την αυτοεκτίμηση των νηπίων51
8. Γεώργιος Κωνσταντινίδης, Κατερίνα Ασημακοπούλου, Νικολέτα Ασημακοπούλου, Η σχέση του εκπαιδευτικού με την παιδικότητά του και η διαχείριση της σχολικής τάξης...52
9. Κυριακή-Ραφαηλία Ιωαννίδου, Νικόλαος Φουντουλάκης, Σοφία Παπαπαντελή, Go Eco: Μετακινήσου Αειφορικά!54
10. Πέτρος Πριβαρτιτσάνης, Διδασκαλία οικονομικών εννοιών με τη χρήση προσομοιώσεων.....56

11. Ευφημία Μαυρομάτη, Η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού με εργαλείο τον προσωπικό φάκελο υλικού (portfolio)	57
12. Ισιδώρα Μάλαμα, Το συναισθηματικό και εκπαιδευτικό αποτύπωμα στους μαθητές από την εφαρμογή της αξιολόγησης στο σχολείο	58
13. Κωνσταντίνα Μαρία Μονεμβασιώτη, Η αξιολόγηση επίδοσης του μαθητή ως μέσο για την ενίσχυση και την βελτίωση των διδακτικών πρακτικών- διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	60
14. Μαρία Καδιανάκη, Μαρία Παπαδανιήλ, Η δύναμη επιρροής του εκπαιδευτικού ως μέσο διαχείρισης της σχολικής τάξης61	
15. Βασίλειος Ζαγκότας, Ιωάννης Φύκαρης, Διαστάσεις της υπόθεσης και της πρόβλεψης του ρίσκου στην καθημερινή διδακτική πρακτική: απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	63
16. Γεώργιος Κωνσταντινίδης, Στέφανος Βασιλόπουλος, Πέτρος Χρυσοστομίδης, Το ζήτημα της σιωπής στη διαχείριση της σχολικής τάξης : μία ψυχολογική και θεολογική προσέγγιση της σιωπής	64
17. Ξένια Μήτση, Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας κατά την εφαρμοστική λειτουργικότητα της στη σχολική ηλικία: Μια Μελέτη Περίπτωσης	66
18. Αναστασία Πεκτέσογλου, Ταξιδεύοντας στην παλιά Δράμα. Ένα εκπαιδευτικό διαθεματικό πρόγραμμα τοπικής Ιστορίας για παιδιά προσχολικής ηλικίας.	67
19. Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ιω. Βασιλείου-Δαμβέργης, Διαθεματική πρόταση διδασκαλίας της τοπικής ιστορίας σε μικρή κλίμακα για την Εύβοια: Η αρχαία, ρωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή Ερέτρια	69
20. Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ιω. Βασιλείου-Δαμβέργης Διαθεματική πρόταση διδακτικής της τοπικής ιστορίας σε μεγάλη κλίμακα για τη Μακεδονία: η ελληνιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή Θεσσαλονίκη.	70
21. Ιωάννης Τζωρτζάκης, Φωτεινή Βλαχοκυριάκου, Από την Αντεστραμμένη Διδασκαλία στην Αντεστραμμένη Μάθηση. Μία πρόταση για τη βέλτιστη διαχείριση του περιορισμένου διδακτικού χρόνου στην τάξη	72

22. Βενετία Καπαχτσή, Σοφία Μπουτορίδου, Analytic teams-peer editing-collaborative writing στη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας.....	73
23. Μαγδαληνή Καλαϊτζίδου, Διδακτικό σενάριο για τον κύκλο του νερού: το μοντέλο TPACK.....	74
24. Σταυρούλα Παπαθανασίου, Η χρήση των νέων τεχνολογιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ως μέσου διδασκαλίας.....	75
25. Ελένη Μήτρου, Μαρία Σουλτανίδου, Πώς μια αυτοσχέδια ιστορία παιδιών προσχολικής ηλικίας μετατρέπεται σε πολυτροπική ταινία	77
26. Ευαγγελία Γαζιώτου, Ευμορφία Γαρυφαλλίδου, Χρυσάνθη Δόλγερα, Αριάδνη Ευαγγελοπούλου, Αθηνά Ζησοπούλου, Ελένη Ζησοπούλου, Κατερίνα Καλαϊτζάκη, Κυριακή Μιχαλάρου, Έφη Μπακή, Καλλιόπη Παπουτσάκη Διαφήμιση και Υγιεινή Διατροφή: ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού.....	78
27. Μαρίνα Αϊβαζίδη, Σταυρούλα Αυγητίδου, Ευαγγελία Γαζιώτου, Μαρία Παπαδοπούλου, Ασημίνα Πισπιρίγκου, Αικατερίνη Σπίτσα, Κωνσταντίνα Τάλλου, Δέσποινα Χαμαλλέλη, Τα μυστικά του κήπου μας (the secrets of our garden).....	80
28. Αλέξανδρος Νικολαΐδης, Στυλιανός Νικολαΐδης, Η καλλιέργεια του νέου ψηφιακού γραμματισμού στη γλωσσική διδασκαλία του γυμνασίου: δυνατότητες και περιορισμοί στα ισχύοντα εγχειρίδια του γυμνασίου	81
29. Χρήστος Παστελάς, Αξιοποιώντας μέσα του φυσικού κόσμου για τη διδασκαλία εννοιών του ψηφιακού κόσμου	83
30. Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, Άννα Π. Βακάλη, Τι βαθμό πήρες στη δημιουργική γραφή;	85
31. Μαρία Παπαχρήστου, Σταυρούλα Σιατήρα, Ξεκλειδώνοντας τη δημιουργικότητα με ένα βιβλίο	86
32. Παναγιώτα Τηγανούρια, Προγραμματισμός – Στοχοθεσία - Μουσική Πράξη: τα βασικά μέσα διαχείρισης της τάξης στο μάθημα της Μουσικής Αγωγής.....	87
33. Κλειώ-Χριστίνα Εφραιμίδου, Η επίδραση της μουσικής στην απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.....	89

34. Αντώνης Λενακάκης, Αναστασία Χρίστου, Η συμβολή της persona doll στην καλλιέργεια διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης	90
35. Αγνή Λ. Καραγιάννη, Διαχείριση των πολιτισμικών ταυτοτήτων μέσω θεατρικών τεχνικών σε εναλλακτικά περιβάλλοντα μάθησης	91
36. Στυλιανή Μπάρτζου, Η τέχνη μέσα στο σχολείο: Δυνατότητες και προοπτικές.....	92
37. Ιωάννα Ζηκίδου, Η ζωγραφική ως μέσο για την καλλιέργεια της αντιληπτικής ικανότητας των παιδιών και όχι μόνο	94
38. Άννα Π. Βακάλη, Δαμιανός Ξανθόπουλος, Γιώργος Γεωργιάδης, Εφαρμοσμένος πολιτισμός στο σχολείο: η περίπτωση του ΓΕΛ Φιλώτα Νομού Φλώρινας.....	96
39. Ελένη Μπουροτζόγλου, Η μαγεία της τέχνης και η χαρά του παιχνιδιού με τους γονείς, ως πρακτικές διαχείρισης της τάξης του νηπιαγωγείου	97
40. Τριανταφυλλιά Ευθυμιάδου, Όλγα Μακρή, Μαρία Ζωγράφου-Τσαντάκη, Η pop art στην τάξη μας: μορφές διαχείρισης της προσχολικής τάξης μέσω της προσέγγισης από τα νήπια της τέχνης pop art.....	98
41. Δέσποινα Καλανταρίδου, Μουσική και Επικοινωνία (εργαστήριο).....	100
42. Ευστάθιος Λούπας, Ειρήνη Μπαλτούνα, Άντρεα Χριστοδούλου, Αγνή Βλαχάκη, Η επίδραση του παιδαγωγικού κλίματος στη διαχείριση της σχολικής τάξης και ο σχολικός χώρος	101
43. Σάββας Δημητριάδης, Μοντέλα πολιτιστικής πολιτικής στους ΟΤΑ και οι επιπτώσεις τους στα τοπικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Η συμβολή της Εκπαίδευσης στην απόπειρα «ανάγνωσης της παλιάς πόλης στη Δράμα» με όρους Ψυχολογίας του Χώρου	102
44. Μαρία Παπαδανιήλ, Παρασκευή Γιαγκάζογλου, Μαρία Καδιανάκη, Η «αναγνώριση» της αναπηρίας αφετηρία ενός δημοκρατικού σχολείου	104
45. Λάζαρος Α. Βλαχόπουλος, AQ κλίμακα ανίχνευσης αυτισμού για παιδιά.....	105
46. Ελένη Κανταρά, Ατομική μελέτη περίπτωσης μαθητή με σύνθετες γνωστικές και συναισθηματικές δυσκολίες με ενδείξεις εναντιωματικής προκλητικής διαταραχής	107

47. Βάιος Νταφούλης, Φώτιος Παπανικολάου, Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας. Ανίχνευση Συμπτωματολογίας στην Πρώτη Σχολική Ηλικία.....	108
48. Τέρψη Κόρπα, Παιδιά με ΔΕΠΥ και η υποστήριξη στο σχολικό περιβάλλον	110
49. Φώτιος Παπανικολάου, Βάιος Νταφούλης, , Δυνατότητες και Ψυχοσυναισθηματικές δυσκολίες των παιδιών στη φοίτησή τους στις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.	112
50. Δημήτρης Παπαοικονόμου, Η κατάθλιψη - αυτοκτονικότητα στους εφήβους.....	113
51. Παναγιώτης Καλαϊτζίδης, Πρακτικές Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης στη βελτίωση μαθησιακών δυσκολιών παιδιών σχολικής ηλικίας του Παραρτήματος Προστασίας του Παιδιού Δράμας.	115
52. Διαμαντένια Μπαμπίνα, Κείμενα για όλους: Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας στη διδασκαλία παιδιών με Μαθησιακές και Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες.....	116
53. Ηλέκτρα Σκάρπα, Τα άτομα με κινητικές αναπηρίες σε μυθιστορήματα ελληνικής παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας	118
54. Σουλτάνα Κολέρδα, Κατερίνα Σαραφίδου, Διαχείριση Σχολικής Τάξης: Ο ρόλος των διαπροσωπικών σχέσεων στην αντιμετώπιση της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών	119
55. Μελομένη Σταμπουλή, Διαχείριση κρίσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία	120
56. Λάζαρος Α. Βλαχόπουλος, P-VGS: Η μετατροπή μιας κλίμακας θρήνου τύπου Likert (VGS25) σε κλίμακα με εικόνες. Στηρίζοντας συμβουλευτικά το εκπαιδευτικό τρίγωνο, στον θρήνο.	121
57. Ξάνθος Ξανθόπουλος, Διαταραχές Συμπεριφοράς – Παραβατικότητα Δράσεις και Αντιδράσεις μέσα στο Σχολείο	122
58. Αναστασία Ανδρεάδου, Ανατολή Ανδρεάδου, Τρόποι πρόληψης της απείθαρχης συμπεριφοράς των μαθητών σε ένα σχολείο για όλους.....	124
59. Ελένη Μαράκη, Η συχνότητα εμφάνισης προβληματικών συμπεριφορών στο σχολικό περιβάλλον και οι δυνατότητες διαχείρισής τους, μια εμπειρική προσέγγιση	125

60. Αγγελική Πάσχου, Ζωή Στασινού Αικατερίνη Στασινού, Προβλήματα στη συμπεριφορά. Σύνδρομο διαταραχής ελλειμματικής προσοχής-υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)	127
61. Μαρία Σ. Γρούδου, Διερεύνηση διαμορφωμένων αντιλήψεων και στάσεων των παιδαγωγών των κέντρων προσχολικής αγωγής (Παιδικών Σταθμών και Νηπιαγωγείων) του νομού Δράμας σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Μια μελέτη περίπτωσης	128
62. Γιολάντα Σίσκου, Βασιλική Ματιάκη, Οικοσυστημική προσέγγιση αντιμετώπισης της βίας μέσα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης Olweus και KiVa. Ο ρόλος της γονεϊκής εμπλοκής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.	130
63. Σύμη Καρακέλε, Η συναισθηματική νοημοσύνη του εκπαιδευτικού στη διαχείριση της σχολικής τάξης (βιωματικό εργαστήριο συμβουλευτικής και ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών στο ρόλο τους)	131
64. Ευανθία Τάζογλου, Μάρθα Τζάφου, Σχολείο και κρίση: Σύγχρονοι Προβληματισμοί (εργαστήριο).....	133
65. Μουράτης Κοροσιάδης, Φιλοσοφική προσέγγιση της διαχείρισης της πολυπολιτισμικής τάξης	134
66. Ξάνθος Ξανθόπουλος, Η Διαπολιτισμική επάρκεια και ετοιμότητα και ο ρόλος της ενσυναίσθησης του/της Εκπαιδευτικού στη σχέση του/της με πρόσφυγες μαθητές.	135
67. Ελένη Κουμπρόγλου, Άννα Χατζηπαναγιωτίδη, Μια κριτική προσέγγιση των αναλυτικών προγραμμάτων για την ελληνική ως δεύτερη ξένη γλώσσα	136
68. Δημήτριος Σιδηρόπουλος, Αποτελεσματικές στρατηγικές διδασκαλίας επιστημονικού λεξιλογίου σε μετανάστες και πρόσφυγες μαθητές που έχουν ως δεύτερη/ξένη γλώσσα την ελληνική γλώσσα	138
69. Ευρώπη Πουρσανίδου, Αφέντρα Πουρσανίδου, Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε δίγλωσσους/πολύγλωσσους μαθητές: διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών δημοτικών σχολείων της Ξάνθης	139
70. Κλειώ Σέμογλου, Ελένη Γρίβα, Το παιχνίδι σε νέο εκπαιδευτικό ρόλο: επαφές γλωσσών και πολιτισμών μέσα από το παιχνίδι	141

71. Κυριακή Τσισμαλίδου, Προσέγγιση ιστορικών γεγονότων και εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη στο πολυπολιτισμικό νηπιαγωγείο	142
72. Ευθυμία Αγαθαγγελίδου, Κωνσταντίνος Βλάχος, Το ταξίδι των πολιτισμών (εργαστήριο)	144
73. Αγάθη Μαγκλή, Η συμβολή του δασκάλου και του καθηγητή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικότητας.....	145
74. Θωμάς Καρτσιώτου, Πρόγραμμα εκπαίδευσης παιδιών προσφύγων από τη Συρία.....	147
75. Δέσποινα Βασιλειάδου, Η εκπαίδευση και η εκπαιδευτική πολιτική στον Καζά της Δράμας με βάση τις οθωμανικές εκπαιδευτικές επετηρίδες: παραδείγματα διαχείρισης πολυπολιτισμικών πληθυσμών από την τοπική ιστορία	148
76. Νεζάμ Τζαμπερής, Θεανώ Κατράνα, Σοφία Ξενιτίδου, Συνεργασία γονέων, μαθητών και σχολείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη	150
77. Πελαγία Αντ. Στραβάκου, Ευαγγελία Χρ. Λόζγκα, Σχέσεις γονέων και εκπαιδευτικών: μία ποιοτική έρευνα.....	152
78. Έλενα Ζυγούρη, Αλίκη Καζταρίδου, Συνεργασία σχολείου και οικογένειας: Διερεύνηση απόψεων των συμμετεχόντων γονέων σε ομάδες συμβουλευτικής δημοτικών σχολείων του νομού Καστοριάς	153
79. Εμμανουήλ Μπελαδάκης, Η γονεϊκή εμπλοκή ως παράγοντας βελτίωσης της επίδοσης και συμμετοχής των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μια μελέτη περίπτωσης	155
80. Κατερίνα Σαραφίδου, Βαλίτσες Γραμματισμού για το σπίτι – Μία πρόταση για την επικοινωνία με τους γονείς	156
81. Θωμάς Μπαμπάλης, Κωνσταντίνα Τσώλη, Σουλτάνα Κολέρδα, "Δώσε τρόπο στην οργή ...": χαρτογραφώντας τις δεξιότητες ζωής στη σχολική τάξη (εργαστήρια)	158
82. Παρθένα Ιωαννίδου, Η υπερρεαλιστική τέχνη στη σχολική τάξη	159

ΨΗΦΙΑΚΟ ΜΕΡΟΣ 161

ΠΛΗΡΗ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΘΡΩΝ 161

Καλλιέργεια δεξιοτήτων ζωής: το κλειδί για τη διαχείριση της σχολικής τάξης

Θωμάς Μπαμπάλης, Αναπηρωτής Καθηγητής Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών	162
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	174
Διαχείριση σχολικής τάξης και εκπαιδευτική διαδικασία: η περίπτωση διαχείρισης «κρίσεως» κατά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών	
Βασιλική Κούλα, Ευγενία Κούλα	175
Η γλωσσική αλληλεπίδραση κατά τη διδασκαλία. Πρόταση για ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα «επικοινωνιακής επίγνωσης» για εκπαιδευτικούς. Οι βασικές αρχές και η φιλοσοφία του	
Όλγα Μούσιου Μυλωνά, Κωνσταντίνος Ντίνας	183
Η Επίλυση μαθηματικού προβλήματος στις συναρτήσεις: Μια διδασκτική παρέμβαση	
Μαγδαληνή Καλαϊτζίδου, Θεόδωρος Καζαντζής	193
Η επίλυση μαθηματικού προβλήματος ως εργαλείο ανάπτυξης της δημιουργικής σκέψης	
Σουλτάνα Κολέρδα.....	207
Συνεργατική μάθηση στη σχολική τάξη –Πρακτικές εφαρμογές	
Αικατερίνη Τσιλεπώνη	220
Βήματα... για την αυτοεκτίμηση των νηπίων	
Σωτηρία Κυδά	228
Η σχέση του εκπαιδευτικού με την παιδικότητά του και η διαχείριση της σχολικής τάξης	
Γεώργιος Κωνσταντινίδης, Ασημακοπούλου Κατερίνα, Ασημακοπούλου Νικολέτα.....	242
GO ECO: Μετακινήσου Αειφορικά!	
Κυριακή Ραφαηλία Ιωαννίδου, Σοφία Παπαπαντελή, Νικόλαος Φουντουλάκης.....	250
Διδασκαλία οικονομικών εννοιών με τη χρήση προσομοιώσεων	
Πέτρος Πριβαρτισάνης	258
Η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού με εργαλείο τον προσωπικό φάκελο υλικού (portfolio)	
Ευφημία Μαυρομμάτη	268
Το συναισθηματικό κι εκπαιδευτικό αποτύπωμα στους μαθητές από την εφαρμογή της αξιολόγησης στο σχολείο	
Ισιδώρα Μάλαμα	277

Η δύναμη επιρροής του εκπαιδευτικού ως μέσο διαχείρισης της σχολικής τάξης	
Μαρία Καδιανάκη, Μαρία Παπαδανιήλ	288
Διαστάσεις της υπόθεσης και της πρόβλεψης του ρίσκου στην καθημερινή διδακτική πρακτική: απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	
Βασίλειος Ζαγκότας, Ιωάννης Φύκαρης	296
Το ζήτημα της σιωπής στη διαχείριση της σχολικής τάξης : μία ψυχολογική και θεολογική προσέγγιση	
Γεώργιος Κωνσταντινίδης, Στέφανος Βασιλόπουλος, Πέτρος Χρυσοστομίδης,	304
Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας κατά την εφαρμογή της στη σχολική ηλικία: Μια Μελέτη Περίπτωσης	
Ξένια Μήτση	312
Ταξιδεύοντας στην παλιά Δράμα: Ένα πρόγραμμα τοπικής ιστορίας για παιδιά προσχολικής ηλικίας	
Αναστασία Πεκτέσoglou.....	323
Διαθεματική πρόταση διδακτικής της τοπικής ιστορίας σε μικρή κλίμακα για την Εύβοια: η αρχαία, ρωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή Ερέτρια	
Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ι. Βασιλείου-Δαμβέργης	334
Διαθεματική πρόταση διδακτικής της τοπικής ιστορίας σε μεγάλη κλίμακα για τη Μακεδονία: η ελληνιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή Θεσσαλονίκη	
Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ι. Βασιλείου-Δαμβέργης	343
Από την Αντεστραμμένη Διδασκαλία στην Αντεστραμμένη Μάθηση. Μία πρόταση για τη βέλτιστη διαχείριση του περιορισμένου διδακτικού χρόνου στην τάξη	
Ιωάννης Τζωρτζάκης, Φωτεινή Βλαχοκυριάκου	353
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΩ Τ.Π.Ε.....	364
Διδακτικό σενάριο για τον κύκλο του νερού: Το μοντέλο TRACK	
Μαγδαληνή Καλαϊτζίδου	365
Πώς μια αυτοσχέδια ιστορία παιδιών προσχολικής ηλικίας μετατρέπεται σε πολυτροπική ταινία	
Ελένη Μήτρου, Μαρία Σουλτανίδου	378

Διαφήμιση και υγιεινή διατροφή: ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού	
<i>Ευαγγελία Γαζιώτου, Ευμορφία Γαρυφαλλίδου, Χρυσάνθη Δόλγερα, Αριάδνη Ευαγγελοπούλου, Αθηνά Ζησοπούλου, Ελένη Ζησοπούλου, Αικατερίνη Καλαϊτζάκη, Κυριακή Μιχαλάρου, Ευθαλία Μπακή, Καλλιόπη Παπουτσάκη</i>	392
Τα μυστικά του κήπου μας (The secrets of our garden)	
<i>Μαρίνα Αϊθαζίδη, Σταυρούλα Αυγητίδου, Ευαγγελία Γαζιώτου, Μαρία Παπαδοπούλου, Ασημίνα Πισπιρίγκου, Αικατερίνη Σπίτσα, Κωνσταντίνα Τάλλου, Δέσποινα Χαμαλλέλη</i>	402
Η καλλιέργεια του νέου ψηφιακού γραμματισμού στη γλωσσική διδασκαλία του Γυμνασίου: Δυνατότητες και περιορισμοί στα ισχύοντα εγχειρίδια του Γυμνασίου	
<i>Αλέξανδρος Νικολαΐδης, Στυλιανός Νικολαΐδης</i>	415
Αξιοποιώντας μέσα του φυσικού κόσμου για τη διδασκαλία εννοιών του ψηφιακού κόσμου	
<i>Χρήστος Παστελάς</i>	424
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΩ ΤΕΧΝΗΣ, ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ	438
Τι βαθμό πήρες στη Δημιουργική Γραφή;	
<i>Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, Άννα Π. Βακάλη</i>	439
Ξεκλειδώνοντας τη δημιουργικότητα με ένα βιβλίο	
<i>Μαρία Παπαχρήστου, Σταυρούλα Σιατήρα</i>	449
Προγραμματισμός – Στοχοθεσία - Μουσική Πράξη: τα βασικά μέσα διαχείρισης της τάξης στο μάθημα της Μουσικής Αγωγής	
<i>Παναγιώτα Τηγανούρια</i>	460
Η επίδραση της μουσικής στην απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας	
<i>Κλειώ-Χριστίνα Εφραιμίδου</i>	468
Η συμβολή της personadoll στην καλλιέργεια διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης	
<i>Αντώνης Λενακάκης, Αναστασία Χρίστου</i>	475
Διαχείριση των πολιτισμικών ταυτοτήτων μέσω θεατρικών τεχνικών σε εναλλακτικά περιβάλλοντα μάθησης	
<i>Αγνή Λ. Καραγιάννη</i>	488

Η ζωγραφική ως μέσο για την καλλιέργεια της αντιληπτικής ικανότητας των παιδιών και όχι μόνο.	
Ιωάννα Ζηκίδου	498
Εφαρμοσμένος πολιτισμός στο σχολείο: η περίπτωση του ΓΕΛ Φιλώτα	
Άννα Βακάλη, Γεώργιος Γεωργιάδης, Δαμιανός Ξανθόπουλος ...	507
Η pop art στην τάξη μας: μορφές διαχείρισης της προσχολικής τάξης μέσω της προσέγγισης από τα νήπια της Τέχνης Pop Art	
Τριανταφυλλιά Ευθυμιάδου, Όλγα Μακρή, Μαρία Ζωγράφου-Τσαντάκη	517
Η υπερρεαλιστική τέχνη στη σχολική τάξη	
Παρθένα Ιωαννίδου	528
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ.....	536
Μοντέλα πολιτιστικής πολιτικής στους ΟΤΑ και οι επιπτώσεις τους στα τοπικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Η συμβολή της Εκπαίδευσης στην απόπειρα «ανάγνωσης της παλιάς πόλης στη Δράμα» με όρους Ψυχολογίας του Χώρου	
Σάββας Δημητριάδης	537
Η επίδραση του παιδαγωγικού κλίματος στη διαχείριση της σχολικής τάξης και ο σχολικός χώρος	
Ευστάθιος Λούπας, Ειρήνη Μπαλτουνά, Άντρεα Χριστοδούλου, Αγνή Βλαχάκη.....	549
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	559
Η «αναγνώριση» της αναπηρίας, αφετηρία ενός δημοκρατικού σχολείου.	
Μαρία Παπαδανιήλ, Παρασκευή Γιαγκάζογλου, Μαρία Καδιανάκη.	560
ΑQ κλίμακα ανίχνευσης αυτισμού για παιδιά	
Λάζαρος Α. Βλαχόπουλος.....	569
Ατομική μελέτη περίπτωσης μαθητή με σύνθετες γνωστικές και συναισθηματικές δυσκολίες με ενδείξεις εναντιωματικής προκλητικής διαταραχής	
Ελένη Κανταρά.....	574

Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας. Ανίχνευση Συμπτωματολογίας στην Πρώτη Σχολική Ηλικία Βάιος Νταφούλης, Φώτιος Παπανικολάου.....	583
Παιδιά με ΔΕΠΥ και η υποστήριξη στο σχολικό περιβάλλον Τέρψη Κόρπα.....	588
Δυνατότητες και Ψυχοσυναισθηματικές δυσκολίες των παιδιών στη φοίτησή τους στις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου Φώτιος Παπανικολάου, Βάιος Νταφούλης.....	590
Η κατάθλιψη - αυτοκτονικότητα στους εφήβους Δημήτρης Παπαοικονόμου.....	595
Πρακτικές Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης στη βελτίωση μαθησιακών δυσκολιών παιδιών σχολικής ηλικίας του Παραρτήματος Προστασίας του Παιδιού Δράμας. Παναγιώτης Καλαϊτζίδης.....	600
Τα άτομα με κινητικές αναπηρίες σε μυθιστορήματα ελληνικής παιδικής και εφηβικής λογοτεχνίας Ηλέκτρα Σκάρπα	608
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.....	616
Διαχείριση Σχολικής Τάξης: Ο ρόλος των διαπροσωπικών σχέσεων στην αντιμετώπιση της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών Σουλτάνα Κολέρδα, Κατερίνα Σαραφίδου.....	617
Διαχείριση κρίσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία Μελομένη Σταμπουλή.....	628
P-VGS: η μετατροπή μιας κλίμακας θρήνου τύπου Likert (VGS25) σε κλίμακα με εικόνες. Στηρίζοντας συμβουλευτικά τον εκπαιδευτικό τρίγωνο, στον θρήνο Λάζαρος Α. Βλαχόπουλος.....	637
Διαταραχές Συμπεριφοράς – Παραβατικότητα, Δράσεις και Αντιδράσεις μέσα στο Σχολείο Ξάνθος Ξανθόπουλος.....	645
Τρόποι πρόληψης της απείθαρχης συμπεριφοράς των μαθητών σε ένα σχολείο για όλους Αναστασία Ανδρεάδου, Ανατολή Ανδρεάδου	657
Διερεύνηση διαμορφωμένων αντιλήψεων και στάσεων των παιδαγωγών των κέντρων προσχολικής αγωγής (Παιδικών Σταθμών	

και Νηπιαγωγείων) του νομού Δράμας σχετικά με το φαινόμενο του
σχολικού εκφοβισμού. Μια μελέτη περίπτωσης

Μαρία Σ. Γρούδου..... 670

"Οικοσυστημική" προσέγγιση αντιμετώπισης της βίας μέσα από τα
ευρωπαϊκά προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης Oίweus και
Kίva. Ο ρόλος της γονεϊκής εμπλοκής στη Δευτεροβάθμια
Εκπαίδευση

Γιολάντα Σίσκου, Βασιλική Ματιάκη 688

Η συχνότητα εμφάνισης προβληματικών συμπεριφορών στο
σχολικό περιβάλλον και οι δυνατότητες διαχείρισής τους – μια
εμπειρική προσέγγιση

Ελένη Μαράκη 701

Προβλήματα στη συμπεριφορά. Σύνδρομο Διαταραχής
Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)

Αγγελική Πάσχου, Ζωή Στασινού, Αικατερίνη Στασινού..... 710

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ

ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ..... 718

Φιλοσοφική προσέγγιση της διαχείρισης της πολυπολιτισμικής
τάξης

Μουράτης Κοροσιάδης 719

Η Διαπολιτισμική επάρκεια και ετοιμότητα και ο ρόλος της
ενσυναίσθησης του/της Εκπαιδευτικού στη σχέση του/της με
πρόσφυγες μαθητές

Ξάνθος Ξανθόπουλος..... 727

Αποτελεσματικές στρατηγικές διδασκαλίας επιστημονικού
λεξιλογίου σε μετανάστες και πρόσφυγες μαθητές που έχουν ως
δεύτερη/ξένη γλώσσα τη σχολική/ελληνική γλώσσα

Δημήτριος Σιδηρόπουλος..... 737

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τους δίγλωσσους/
πολύγλωσσους μαθητές

Ευρώπη Πουρσανίδου, Αφέντρα Πουρσανίδου 744

Το παιχνίδι σε νέο εκπαιδευτικό ρόλο: επαφές γλωσσών και
πολιτισμών μέσα από το παιχνίδι

Κλειώ Σέμογλου, Ελένη Γρίβα 761

Προσέγγιση ιστορικών γεγονότων και εκπαίδευση στην ιδιότητα του
πολίτη στο πολυπολιτισμικό νηπιαγωγείο

Κυριακή Τσισμαλίδου 769

Η συμβολή του δασκάλου και του καθηγητή Β΄ βάθμιας εκπαίδευσης στην ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικότητας	
Αγάθη Μαγκλή	776
Πρόγραμμα εκπαίδευσης παιδιών προσφύγων από τη Συρία	
Θωμαΐς Καρτσιώτου.....	784
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.....	794
Αναδόμηση Αναλυτικών Προγραμμάτων με βάση τους Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας: Η περίπτωση της Κύπρου	
Ελιάννα Χατζηγιωάννου, Κωνσταντίνος Στεφανής.....	795
Μια κριτική προσέγγιση των Αναλυτικών Προγραμμάτων για την Ελληνική ως 2 ^η / Ξένη Γλώσσα	
Ελένη Κουμπρόγλου, Άννα Χατζηπαναγιωτίδη	803
Η εκπαίδευση στον καζά της Δράμας με βάση τις εκπαιδευτικές οθωμανικές επετηρίδες: Παραδείγματα διαχείρισης πολυπολιτισμικών πληθυσμών από την τοπική ιστορία	
Δέσποινα Βασιλειάδου	812
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	822
Συνεργασία γονέων, μαθητών και σχολείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη	
Νεζάμ Τζαμπερής, Θεανώ Κατράνα, Σοφία Ξενιτίδου	823
Σχέσεις γονέων και εκπαιδευτικών: Μία ποιοτική έρευνα	
Πελαγία Αντ. Στραβάκου, Ευαγγελία Χρ. Λόζγκα	832
Συνεργασία σχολείου και οικογένειας: Διερεύνηση απόψεων των συμμετεχόντων γονέων σε ομάδες συμβουλευτικής των Δημοτικών Σχολείων του Ν. Καστοριάς	
Έλενα Ζυγούρη, Αλίκη Καζταρίδου.....	841
Η γονεϊκή εμπλοκή ως παράγοντας βελτίωσης της επίδοσης και της συμμετοχής των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μια μελέτη περίπτωσης	
Εμμανουήλ Μπελαδάκης	852
Βαλίτσες Γραμματισμού για το σπίτι – Μία πρόταση για την επικοινωνία με τους γονείς	
Κατερίνα Σαραφίδου	861

Η γλωσσική αλληλεπίδραση κατά τη διδασκαλία. Πρόταση για ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα «επικοινωνιακής επίγνωσης» για εκπαιδευτικούς. Οι βασικές αρχές και η φιλοσοφία του

Όλγα Μούσιου Μυλωνά, Κωνσταντίνος Ντίνας

Περίληψη

Η διδασκαλία είναι ένα συνομιλιακό γεγονός στη διάρκεια του οποίου ένας εκπαιδευτικός κατά τη γλωσσική διεπίδραση μεταδίδει γνώσεις σε ένα σύνολο μαθητών, όπως και οι μαθητές ανταλλάσσουν γνώσεις και πληροφορίες μεταξύ τους, ενώ, παράλληλα, μέσα από τον λόγο της διδασκαλίας πραγματώνεται η καλλιέργεια των γλωσσικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών και η υιοθέτηση στάσεων, απόψεων και αξιών. Για αυτό η ανάλυση του λόγου της διδασκαλίας αποκαλύπτει πολύ σημαντικά δεδομένα για το πώς επιτυγχάνονται οι παραπάνω στόχοι.

Στο πλαίσιο της επιδίωξης μιας πιο αποτελεσματικής διδακτικής πρακτικής εκπονήθηκε ένα Πρόγραμμα επικοινωνιακής επίγνωσης για εκπαιδευτικούς με στόχο να διερευνηθεί ο σημαντικός ρόλος της γλωσσικής αλληλεπίδρασης δασκάλου και μαθητών στη διάρκεια της διδασκαλίας και να προσδιοριστεί η συμβολή της στη συγκρότηση της γνώσης και στη βελτίωση της επικοινωνιακής ικανότητας εκπαιδευτικών και μαθητών.

Με την μεταγνωστική προσέγγιση του λόγου της διδασκαλίας, μέσα από απομαγνητοφωνημένα διδακτικά επεισόδια, επιδιώκεται η βελτίωση της επικοινωνιακής επίγνωσης των εκπαιδευτικών, ώστε να ερμηνεύουν τα γλωσσικά συμβάντα κατά τη διδασκαλία και να διαχειρίζονται με ευστοχία την επικοινωνία με τους μαθητές τους αξιοποιώντας τις δυνατότητες της γλώσσας.

Abstract

Teaching is a conversational event during which a teacher transmits knowledge to a set of students through language interaction, as well as the students exchange knowledge and information between them while, at the same time, through the language of teaching, besides the acquisition of knowledge, the cultivation of students' linguistic and communicative skills, the development of skills and the adoption of attitudes, opinions and values is realized. For these reasons, the analysis of the language of teaching reveals very important data on how the above objectives are achieved.

In the context of pursuing a more effective teaching practice, a Communication Awareness Program for Teachers was developed to explore the important role of language interaction among teachers and students during teaching and to identify the contribution of this interaction to the formation of knowledge and the improvement of communication skills of teachers and students.

By the metacognitive approach of the teaching of speech, through transcribed teaching episodes, it is intended to improve teachers' communication awareness to interpret language events during teaching and to manage communication with their students correctly by making use of the language skills for a more meaningful and effective teaching.

Εισαγωγή

Διαρκές διακύβευμα για κάθε εκπαιδευτικό σύστημα είναι η ανανέωση των εκπαιδευτικών πρακτικών και ο εκσυγχρονισμός του σχολείου, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και τα δεδομένα της κάθε εποχής με στόχο τη δημιουργία ενεργών, δημοκρατικών και δημιουργικών πολιτών, με ανθρωπιστικές αξίες, αποδοχή της διαφορετικότητας, σεβασμό στο περιβάλλον και κριτικό πνεύμα απέναντι στη γλώσσα και τον κόσμο.

Στην Ελλάδα, παρά τις πολλαπλές απόπειρες για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και την εισαγωγή πολλών καινοτομιών, «η σχολική πραγματικότητα παραμένει παραδοσιακή, μονότονη και πληκτική» (Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:15-16) και η ρουτίνα της καθημερινότητας εστιάζει στην τυποποιημένη και παραδοσιακή διεκπεραίωση της διδακτικής ύλης.

Απαιτείται, λοιπόν, μια ριζική ανανέωση της σχολικής πρακτικής με κατάλληλη επιμόρφωση και επαγγελματική ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών που θα στοχεύει στην καλύτερη επικοινωνία και βελτίωση της διδακτικής και παιδαγωγικής τους ικανότητας.

Η επίγνωση των εκπαιδευτικών για τις διαστάσεις και τις προϋποθέσεις της γλωσσικής επικοινωνίας μέσα στη σχολική τάξη είναι εξαιρετικά σημαντική, αφού κάθε διδασκαλία είναι ένα γλωσσικό συμβάν (D. Hymes, 1972, 1974) κατά το οποίο η γλώσσα και ο λόγος διαδραματίζουν τον πιο σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση των ποικίλων μορφών σχολικού γραμματισμού (Cazden 2001:2, Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:17). Η ανάλυση του λόγου της διδασκαλίας αποκαλύπτει πολύ σημαντικά δεδομένα για τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκονται οι στόχοι της διδασκαλίας, του μαθήματος, αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα.

Η επαγγελματική ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών απαιτεί στοχευμένες, μεθοδευμένες και διά βίου διαδικασίες επιμόρφωσης, αναγκαίες για τη διατήρηση του ενδιαφέροντός τους για τα διδακτικά τους καθήκοντα. Έτσι, η αναζήτηση εναλλακτικών μεθόδων και προσεγγίσεων για την πρόσβαση των εκπαιδευτικών σε νέες γνώσεις και διδακτικές καινοτομίες αναδεικνύεται αναγκαία για την επαγγελματική ανάπτυξή τους (Βαρσαμίδου & Ρες, 2007).

Επίσης, μια συστηματική επιμόρφωση θα πρέπει να εμπεριέχει όχι μόνο πτυχές της αναπλαισιωμένης επιστημονικής γνώσης, αλλά και διαστάσεις και προϋποθέσεις ανάπτυξης δεξιοτήτων για τη διαμόρφωση κριτικά εγγράμμων εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα είναι σε θέση να υποστηρίξουν τους μαθητές στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και στην απόκτηση χαρακτηριστικών που θα τους καταστήσουν ενεργούς και κριτικά σκεπτόμενους πολίτες (Ντίνας & Μούσιου, 2014, 173 – 189).

Στην κατεύθυνση αυτή κινείται η παρούσα επιμορφωτική πρόταση, η οποία συγκροτήθηκε με έναυσμα την ενδελεχή επισκόπηση των σχετικών θεωριών για την ανάλυση του σχολικού λόγου και τη διαμόρφωση ενός πλαισίου ερμηνείας του μέσα από ένα συγκροτημένο και φιλόδοξο ερευνητικό εγχείρημα των Κουτσογιάννη κ.ά. (2015), οι οποίοι επιχειρούν να φέρουν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τη διδακτική και τη μαθησιακή διαδικασία αναπλαισιώνοντας επιστημονικές συνεισφορές για την ανάλυση του λόγου της διδασκαλίας, ώστε να είναι αξιοποιήσιμες από τη σχολική πραγματικότητα.

Η ανάλυση και ερμηνεία της γλωσσικής αλληλεπίδρασης μέσα στη σχολική τάξη «έχει να συνεισφέρει σημαντικά στη μετάβαση από μια αποσπασματική και αντιφατική ανάγνωση των πραγμάτων σε μια συνολική χαρτογράφηση και κατανόησή τους, που αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για αλλαγή και μετάβαση από την αποσπασματική προσέγγιση των πραγμάτων και από την εστίαση στην κριτική

επιμέρους ζητημάτων στη σύνθεση»(Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:17), καθώς αποτελεί ολιστική και συνθετική προσέγγιση αυτών που συμβαίνουν στη σχολική τάξη.

Ο σκοπός και οι στόχοι του επιμορφωτικού προγράμματος

Με τον όρο «επικοινωνιακή επήνωση» για εκπαιδευτικούς εννοούμε τη συνειδητοποίηση των λειτουργιών, των προϋποθέσεων και των ποικίλων παραμέτρων που υπεισέρχονται στη γλωσσική αλληλεπίδραση κατά τη διδασκαλία, μια μεταγνωστική διαδικασία που θα διευκολύνει την ερμηνεία των δρώμενων μέσα στην τάξη με στόχο μια καλύτερη διαχείριση των διδακτικών και παιδαγωγικών παρεμβάσεων. Η επικοινωνιακή ικανότητα των εκπαιδευτικών είναι συχνά αποτέλεσμα διαισθητικών λειτουργιών και εμπειρικών δεξιοτήτων και εμπεδώνεται με διαισθητικό κριτήριο την αποτελεσματικότητα των επιλογών και την επιτυχία του επικοινωνιακού στόχου. Η συνειδητοποίηση των λειτουργιών αυτών μέσα στην τάξη, προφανώς, μπορεί να οδηγήσει σε επιλογές που προάγουν τις διδακτικές πρακτικές και τις διαπροσωπικές σχέσεις δασκάλων και μαθητών.

Βασικός σκοπός της παρούσας επιμορφωτικής πρότασης είναι να συνειδητοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί τον σημαντικό ρόλο της γλωσσικής αλληλεπίδρασης στη διάρκεια της διδασκαλίας, να διερευνήσουν και να ερμηνεύσουν τη συμβολή της στη συγκρότηση της γνώσης και των ποικίλων ταυτοτήτων των μαθητών και στη βελτίωση της επικοινωνιακής τους ικανότητας.

Σημαντικός στόχος, επίσης, είναι να συνειδητοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί ότι το μάθημα κατασκευάζεται από τις γλωσσικές συνεισφορές όλων συμμετεχόντων ως δημιουργικών υποκειμένων, που συγκατασκευάζουν το μάθημα μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας.

Θεωρούμε ότι η πρότασή μας θα βελτιώσει τις επικοινωνιακές δεξιότητες των εκπαιδευτικών, θα τις καταστήσει πιο λειτουργικές και δημιουργικές προσφέροντάς τους δυνατότητες ερμηνείας των γλωσσικών επιλογών των μαθητών τους. Θα δοθεί έμφαση στον προσωπικό προβληματισμό και αναστοχασμό του κάθε επιμορφούμενου, θα υπάρξουν ευκαιρίες για άσκηση στις διάφορες πτυχές του ζητήματος με κατάλληλες επιλογές των σχετικών θεωριών, ώστε να δοθεί το απαιτούμενο γνωστικό υπόβαθρο για τη δημιουργική διαχείριση της γλωσσικής αλληλεπίδρασης μέσα στην τάξη.

Είναι, τέλος, σημαντικό να αξιοποιηθούν σε πρακτικό επίπεδο τα δεδομένα της ελληνικής και διεθνούς έρευνας και βιβλιογραφίας σχετικά με το φαινόμενο της γλωσσικής διεπίδρασης μέσα στην τάξη και να «γειωθούν» οι σχετικές γλωσσολογικές απόψεις μέσα στη σχολική καθημερινότητα.

Το θεωρητικό υπόβαθρο του επιμορφωτικού προγράμματος

Στην πρότασή μας αξιοποιούνται γλωσσολογικές προσεγγίσεις που εμπίπτουν στην ευρεία θεματική της *ανάλυσης σχολικού λόγου* (classroom discourse analysis) και ακολουθούνται θεωρητικές συνεισφορές κυρίως από την *κριτική ανάλυση λόγου* (critical discourse analysis), την *κοινωνική σημειωτική* (social semiotics), την *Ανάλυση Συνομιλίας* και την *εθνογραφία της σχολικής τάξης*, (βλ. Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:30-67).

Από την *Ανάλυση λόγου* αξιοποιείται η πρόταση της *Σχολής του Birmingham* ως προς την εφαρμογή του κανόνα της *τριμερούς (ή τριθέσιας) γλωσσικής ανταλλαγής* στη διδασκαλία(exchange) E-A-A/A: *Έναρξη - Ανταπόκριση - Ανάδραση* (IRE/F, Teacher [I]nitiation, Student [R]esponse and Teacher [E]valuation / [F]eedback) πβ. την έρευνα των Sinclair & Coulthard (1975, και Cazden, 2001), οι οποίοι στο πλαίσιο είκοσι δύο πράξεων εστιάζουν στην καταγραφή της σταθερότητας, της προβλεψιμότητας και της

συνοχής των γλωσσικών ανταλλαγών στη σχολική τάξη. Είναι μια θεωρία η οποία, παρά την ισχυρή κριτική που έχει δεχτεί για την έμφασή της στα μικροσυμβάντα της διδασκαλίας, αναδεικνύει ότι η γλωσσική αλληλεπίδραση στην τάξη είναι δομημένη και τα επιμέρους στοιχεία της μπορούν να κωδικοποιηθούν.

Αξιοποιείται, επίσης, το μοντέλο της *διαδοχής των συνεισφορών* (turn-taking) των H. Sacks, E. Schegloff και G. Jefferson (1974) από την *Ανάλυση Συνομιλίας* (talk-in-interaction) (J. Heritage, 1998), που συνδυάζει δύο αντιθετικές ιδιότητες: λειτουργεί ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη περίσταση επικοινωνίας και ταυτόχρονα είναι ευαίσθητο σε αυτήν. Σύμφωνα με αυτό, οι αλληλουχίες στη συνομιλία εμφανίζονται ως *διαλογικά ζεύγη* ή *ζεύγη γειτνίασης*, δυο εκφωνήματα που παράγονται διαδοχικά αποτελώντας ζεύγη γλωσσικών πράξεων, π.χ. ερώτηση - απάντηση, πρόσκληση - αποδοχή, προσφορά - αποδοχή ή απόρριψη, παράπονο - άρνηση. Τα γειτνιαστικά ζεύγη αποτελούν τις βασικές δομικές μονάδες συνομιλίας και χρησιμοποιούνται σε όλες τις φάσεις της (άνοιγμα, κλείσιμο, επιλογή επόμενου ομιλητή). Η *Ανάλυση Συνομιλίας* αντιμετωπίζει δυναμικά το κοινωνικό συγκείμενο, θεωρώντας ότι αναδημιουργείται διαρκώς μέσα από τη γλωσσική αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων.

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα θεωρούμε τη διάκριση της παιδαγωγικής διαδικασίας και του λόγου της διδασκαλίας από τον Bernstein (1996) σε δύο άξονες: τον *διδασκτικό λόγο* (*instructional discourse*) και τον *ρυθμιστικό λόγο* (*regulative discourse*), που υιοθετούν και άλλοι ερευνητές είτε ακολουθώντας την ρητά (Chouliaraki, 1995 και Christie, 2002 στο Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:27) είτε αποδίδοντάς την με συναφείς όρους (Kress κ.ά., 2005, ό.π.), δηλαδή *curriculum* για τον *διδασκτικό λόγο* και *παιδαγωγική* για τον *διδασκτικό λόγο*. Λέγοντας *διδασκτικό λόγο* ο Bernstein αναφέρεται σε ό,τι αναπλαισιώνεται και γίνεται διδακτέα ύλη στο σχολείο κι αποτελεί το «τι» της διδασκαλίας, ενώ με τον *ρυθμιστικό λόγο* εννοεί τον τρόπο που οι γνώσεις αυτές του διδακτικού λόγου μετατρέπονται σε διδακτική πράξη κι αποτελεί το «πώς» της διδασκαλίας.

Η θεωρία της *κοινωνικής σημειωτικής* τοποθετεί το σχολείο και τη διδασκαλία στα ποικίλα συμφραζόμενά τους και δίνει έμφαση στη συλλογή ποικίλων δεδομένων (φωτογραφίες από την τάξη, σχεδιαγράμματα, αναλυτικές σημειώσεις, περιγραφή κινήσεων των εκπαιδευτικών, κλπ.) αναδεικνύοντας τον σημαντικό ρόλο των παιδαγωγικών πρωταγωνιστών και δίνοντας βαρύτητα στην ποιοτική αποτίμηση των ερωτήσεων του εκπαιδευτικού (Elhanan & Blum-Kulka, 2006, Gielen κ.ά., 2010, στο Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:39-42). Χρήσιμη, επίσης, θεωρούμε την αναφορά στο *συγκείμενο* (*context*), είτε ως *εξω-γλωσσικό συμφραστικό πλαίσιο* (Yule, 2006:30-31) είτε ως *επικοινωνιακό πλαίσιο* (*communicative context*) συνδεδεμένο με την καλλιέργεια της *επικοινωνιακής ικανότητας* (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης, 1997).

Από την *εθνογραφία της σχολικής τάξης* υιοθετείται η πρόταση των Bloome κ.ά. (2005 στο Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:52-60), οι οποίοι εισάγουν τη διάκριση μεταξύ *μικρο-συγκειμένου* (*micro level contexts*) και *μακρο-συγκειμένου* (*macro level contexts*), αναφερόμενοι αντίστοιχα στις διδακτικές πρακτικές που συμβαίνουν στην αίθουσα διδασκαλίας και σε ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές δομές που επηρεάζουν όλα τα δρώμενα με λιγότερο ορατό, αλλά υπαρκτό και ουσιαστικό τρόπο. Στο *μακροσυγκείμενο* διακρίνουμε δύο αλληλένδετα επίπεδα, σύμφωνα με τους Κουτσογιάννης κ.ά. (ό.π.): α) την τοπική πραγματικότητα (επίσημη εκπαιδευτική πολιτική, με τα ισχύοντα σχολικά εγχειρίδια, προγράμματα, εξεταστικά συστήματα, πρακτικές επιμόρφωσης, κλπ.) και β) τη διεθνή πραγματικότητα (οικονομικά δεδομένα, επικοινωνιακές πρακτικές, επιστημονική έρευνα, ψηφιακά περιβάλλοντα, κλπ.).

Από την οπτική της *κριτικής ανάλυσης λόγου*, (Fairclough, 1989, 2003), η οποία καταδεικνύει πόσο ο λόγος των διδασκόντων και των διδασκομένων αναπαράγει ή ανατρέπει τους κοινωνικούς θεσμούς, τις κοινωνικές σχέσεις και τις κοινωνικές ταυτότητες των υποκειμένων, αξιοποιούνται το στάδιο της *ερμηνείας* και της *εξήγησης*, όπου επιχειρείται η σύνδεση του συγκεκριμένου κειμένου με τη γλωσσική διεπίδραση των συμμετεχόντων στη διδασκαλία και η προσέγγιση του κειμένου με αναφορά στα γνωστικά αποθέματα των συνομιλητών και συνδέεται ο σχολικός λόγος με το κοινωνικό πλαίσιο.

Η καθημερινή διδασκαλία τοποθετείται στο επίκεντρο με αφετηρία τη διδακτική ενότητα, η οποία ορίζεται ως *διδακτικό μακροκείμενο* (*curriculum macrogenre*, Christie 2002 στο Κουτσογιάννης κ.ά. 2015:41 -62), με όλα τα χαρακτηριστικά ενός κειμενικού είδους, αφού αποτελεί «στοχοθετημένη κοινωνική διαδικασία» (Martin, 1997 στο ό.π.) και συγκροτείται από επιμέρους αρθρωτά μικρο-κείμενα, τα *διδακτικά συμβάντα*.

Το *διδακτικό συμβάν* είναι ταυτόσημο με το *λεκτικό συμβάν* (*speech event*), (Hymes, 1972), και ορίζεται ως αναγνωρίσιμη διδακτική υποενότητα, ταυτίζεται με το «*διδακτικό επεισόδιο*», το οποίο αναφέρεται ως μια ομάδα διδακτικών δραστηριοτήτων που ασχολούνται με ένα συγκεκριμένο θέμα του περιεχομένου της διδασκαλίας (Weil & Joyce, 1978), αλλά και με το *θεματικό πεδίο* ή *κειμενικό θέμα-επεισόδιο* (*discourse topic*), (Κωστούλη, 2001: 365-366), και ορίζεται ως η «σημαιολογική μακροπρόταση που απορρέει από τη σύνθεση των νοημάτων των επιμέρους κειμενικών προτάσεων που ανήκουν σε ένα θέμα... (και)...συνιστούν βασική παράμετρο του τρόπου με τον οποίο οικοδομείται η κειμενική επικοινωνία και σε διαλογικώς παραγόμενα κείμενα» (ό.π.).

Με δεδομένο, τέλος, ότι το πρόγραμμα απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς γίνεται προσπάθεια να εντοπιστούν οι *υποβοηθητικές στρατηγικές* (*scaffolding*) που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη γλωσσική αλληλεπίδραση μέσα στην τάξη, για να επιτύχουν την οικοδόμηση μιας γνωστικής περιοχής και τη βελτίωση μιας δεξιότητας (Hogan & Pressley, 1997), ώστε να αναδειχθεί η δυναμική όψη της μαθησιακής διαδικασίας που εξελίσσεται στα πλαίσια του γλωσσικού μαθήματος. Αυτές έλκουν την καταγωγή τους από τη θεωρία του Vygotsky (1978, 1988) γνωστή ως *Ζώνη της Εγγύτερης Ανάπτυξης* (*Zone of Proximal Development*).

Οι απόψεις του Vygotsky για τη μάθηση οδήγησαν τον J. Bruner (1985) στη διατύπωση της διδακτικής πρακτικής *scaffolding* (*σκαλωσιά*), δηλαδή στη διαδικασία μάθησης με *υποβοηθητικές στρατηγικές*. Κατά τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων οικοδομούνται οι ζώνες αλληλεπίδρασης, όπου τα νέα γνωστικά δεδομένα εισάγονται, για να αφομοιωθούν από τους μαθητές και να αποτελέσουν στοιχεία του γνωστικού δυναμικού τους. Περιγράφοντας το πλαίσιο της αλληλεπίδρασης κατά τη μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι οι συνομιλητές διαφέρουν ως προς το είδος των γνώσεων που έχουν σε κάθε έναν γνωστικό τομέα (Τ. Κωστούλη, 2001).

Τα διδακτικά μέσα

Υλικό για την επιμόρφωση είναι δέκα (10) δίωρες απομαγνητοφωνημένες διδασκαλίες εκπαιδευτικών σε τάξεις του Δημοτικού σχολείου (Γ'-ΣΤ') και μια (1) στην Γ' Λυκείου. Οι καταγραφές των διδασκαλιών έγιναν σύμφωνα με τους Ochs κ.ά. (1996: 461-464) με ορισμένες απλουστεύσεις στο τεχνικό μέρος, ώστε να είναι προσιτές και ευανάγνωστες και από μη ειδήμονα αναγνώστη.

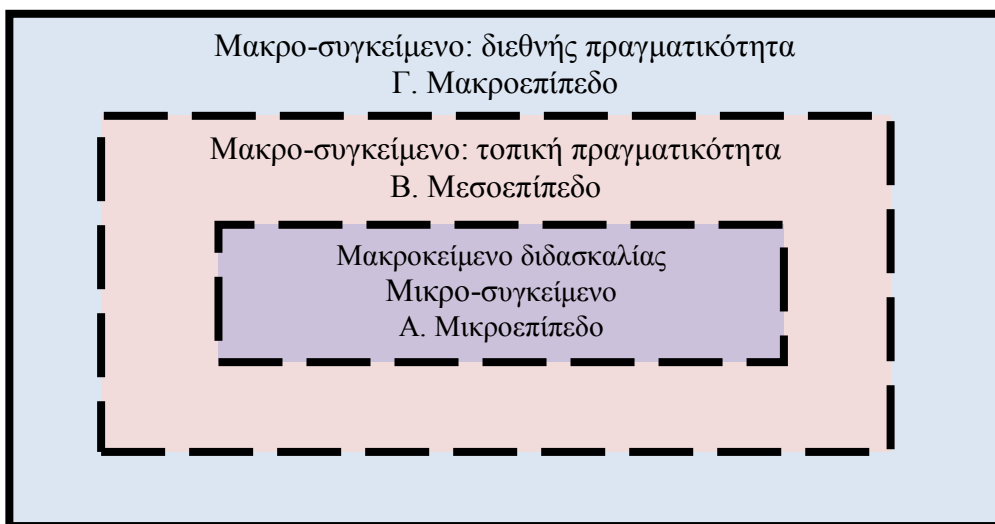
Μολονότι με τη μαγνητοφώνηση περιορίζονται τα δεδομένα της πραγματικότητας μόνο σε ακουστικές πληροφορίες και αφαιρείται από τα συμβάντα η οπτική τους διάσταση, οι μαγνητοφωνημένες διδασκαλίες συνιστούν αυθεντικό

ντοκουμέντο της διδασκαλίας και η μαγνητοφώνηση είναι μια πρόσφορη μέθοδος καταγραφής δεδομένων, που διασφαλίζει σε σημαντικό βαθμό την ανωνυμία των υποκειμένων της έρευνας και μπορεί να γίνει χωρίς την παρουσία του ερευνητή σε πιο αυθεντικές συνθήκες διδασκαλίας.

Στο πρόγραμμα, επίσης, ενδέχεται να αξιοποιηθούν και επιλεγμένα αποσπάσματα από δημοσιευμένες συναφείς εργασίες, π.χ. Αρχάκης (1992), Αρχάκη & Τσάκωνα (2013), και Κουτσογιάννης κ.ά. (2015), κ.ά.

Το περιεχόμενο του προγράμματος και το χρονοδιάγραμμα

Αρχικά, θα καταγραφούν απόψεις και υποθέσεις των συμμετεχόντων στην επιμόρφωση σχετικά με τη γλωσσική αλληλεπίδραση στην τάξη, προκειμένου να αξιοποιηθούν στη συνέχεια. Αφετηριακά θα μελετηθεί μια ολόκληρη διδασκαλία, για να εντοπιστούν τα μέρη της, τα διδακτικά επεισόδια, ενδιαφέροντα για διερεύνηση σημεία, και στη συνέχεια θα δοθεί έμφαση στα επιλεγμένα επιμέρους διδακτικά συμβάντα.

Σχηματικά η επιμορφωτική πρόταση αποτυπώνεται με τρία εγκιβωτιζόμενα πλαίσια-επίπεδα, κατ' αναλογία των τριών επιπέδων ανάλυσης που πρότείνει ο Fairclough (1992) για την ανάλυση των κειμένων και του σχολείου ως θεσμού.

Υπογραμμίζεται ότι η διάκριση μεταξύ μικρο-συγκειμένου και μακρο-συγκειμένων υφίσταται αποκλειστικά για μεθοδολογικούς και ερευνητικούς λόγους, ενώ στην καθημερινή πραγματικότητα συνυπάρχουν πολλά στοιχεία που σχετίζονται με την τοπικότητα και την παγκόσμια πραγματικότητα. Στην επεξεργασία κάθε διδακτικού συμβάντος ανιχνεύονται όλα ποικίλα επιρροών του παρόντος και του παρελθόντος (αξίες, πεποιθήσεις, θεσμοθετημένες επιταγές, τοπικές αντιλήψεις, αλλά και διεθνείς τάσεις και επιρροές).

Προβλέπεται να τηρείται ημερολόγιο από τους επιμορφωτές και να καταγράφονται οι κυριότερες απορίες, οι προβληματισμοί και οι ενστάσεις των συμμετεχόντων.

Στο μικροεπίπεδο η επιμορφωτική πρόταση εκτυλίσσεται σε δυο επάλληλους κύκλους, σύμφωνα με την πιο πάνω διχοτομία του Bernstein (1996): στον πρώτο περιλαμβάνονται τα ζητήματα της γλωσσικής αλληλεπίδρασης μεταξύ δασκάλων και μαθητών ως *παιδαγωγική πρακτική και πρακτική έλεγχου της επικοινωνίας* στην τάξη και ως μέσον διαχείρισης της τάξης, όπως η οργάνωση της συνομιλίας, η διαχείριση του λόγου, η κατανομή και η διαδοχή των συνεισφορών, η δυνατότητα αυτοεπιλογής των μαθητών, οι προσφωνήσεις, η χρήση του συλλογικού υποκειμένου, οι

επαναλήψεις των λέξεων ή φράσεων, οι συνομιλιακοί κανόνες, η κυριαρχική διακοπή, ο ρόλος της επιτόνισης των εκφωνημάτων, η επιβολή πειθαρχίας, ο απειλητικός λόγος, οι διαμαρτυρίες, τα φαινόμενα ευγένειας, γλωσσικής πρωτοβουλίας, η οικειότητα, το χιούμορ, οι παύσεις, οι ρητορικές ερωτήσεις, κλπ.

Στον δεύτερο κύκλο παρουσιάζονται τα στοιχεία της γλωσσικής αλληλεπίδρασης που αξιοποιούνται ως *διδασκτική πρακτική υποστήριξης της διδασκαλίας* (K. Hogan και M. Pressley, 1997, N. Mercer, 2000), όπως οι διδακτικές ερωτήσεις (ανοιχτές και κλειστές), οι διχοτομικές ερωτήσεις και οι στρατηγικές υποστήριξης, η επαναδιατύπωση, η επέκταση των εκφωνημάτων των μαθητών από το δάσκαλο, το ύφος «υψηλής ανάμειξης», οι ορισμοί, οι ανακεφαλαιώσεις, κ.ά., αλλά και οι μονόλογοι, οι διευκρινιστικές ερωτήσεις, κλπ.

Το πρόγραμμα προβλέπεται να ολοκληρωθεί σε 15 ως 20 δίωρες συναντήσεις στη διάρκεια ενός εξαμήνου.

Η αξιολόγηση του προγράμματος

Η αξιολόγηση του προγράμματος θα είναι διαρκής κι ανατροφοδοτική. Παράλληλα, θα προταθούν ως επιλογές στους εκπαιδευτικούς:

α. Φάκελος εργασίας (portfolio) με βιβλιογραφία, κείμενα για παραπέρα μελέτη και διερεύνηση του θέματος, καταγραφή παρατηρήσεων, αναστοχαστικών σχολίων, προβληματισμών, απόψεων, κλπ.,

β. Εθνογραφικού τύπου εργασία, όπως η μαγνητοφώνηση και επεξεργασία δικών τους μαθημάτων,

γ. Συνεντεύξεις, αναστοχαστικά σχόλια, έκθεση αξιολόγησης, κλπ.

Σχολιασμός και προβληματισμοί

Ο θεσμός της εκπαίδευσης σε όλες τις πτυχές του λειτουργεί μέσα από τον λόγο κι η διδασκαλία είναι κατά βάση ένα συνομιλιακό γεγονός. Η μετάδοση, απόκτηση και συγκρότηση της γνώσης αποτελεί θεσμική αναγκαιότητα με συγκεκριμένες θέσεις όσων συμμετέχουν στη διαδικασία.

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας η σχέση εξουσίας του εκπαιδευτικού είναι θεσμικά κατοχυρωμένη με ασύμμετρες συνομιλιακές συνθήκες στη σχολική τάξη (Stubbs, 1983: 50-52). Η κοινωνική δομή της διδασκαλίας καθορίζει και τον ρόλο της γλώσσας σ' αυτήν (Hymes, 1972, Fairclough, 1989), αφού επιβάλλεται η χρήση της πρότυπης γλώσσας (Hudson, 1980).

Όσο για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ομιλητών στη διαδοχή των συνεισφορών στον λόγο, τίθενται περιορισμοί, εμφανίζονται συγκεκριμένες ακολουθίες εκφωνημάτων, τυποποιημένες προσφωνήσεις και κινήσεις (σήκωμα του χεριού για διεκδίκηση του λόγου), κλπ. Όμως η σχέση ανάμεσα στη χρήση της γλώσσας και το κοινωνικό πλαίσιο της διδασκαλίας είναι διαλεκτική και αμφίδρομη (Fairclough, 1989: 37-8).

Απαιτείται, καταρχάς, να αναδειχθεί η συνθετότητα των επιμέρους ζητημάτων στο πεδίο του εκπαιδευτικού γίνεσθαι, ιδιαίτερα στη σημερινή παγκόσμια πραγματικότητα με τα εξαιρετικά ρευστά και πολύπλοκα κοινωνικά συμφραζόμενα.

Η τάξη και οι σχολικές πρακτικές δεν αποτελούν στατικά φαινόμενα στην εφαρμογή ενός προγράμματος σπουδών αλλά δυναμικές κοινότητες μάθησης που συγκατασκευάζονται και διαρκώς ανασυγκροτούνται μέσα από κοινωνικά τοποθετημένες διαδικασίες (Kostouli, 2005), όπου κάθε διδακτική πρόταση, άποψη και πρακτική παύει να είναι ουδέτερη και γίνεται βαθιά πολιτική (Κουτσογιάννης, 2009).

Στο πνεύμα αυτό, προέχει να διατυπωθούν θεωρίες και μέθοδοι ανάλυσης και της χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών στο πλαίσιο της ανάλυσης του σχολικού λόγου, που θα αναδεικνύουν τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας σε συνάρτηση με την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων ως μέσων πρακτικής γραμματισμού, με έμφαση στο γεγονός ότι το νόημα συγκατασκευάζεται με περισσότερους από έναν τρόπους σε παιδαγωγικά περιβάλλοντα, σε περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού ως ιδεολογικές κατασκευές («μοντέλο των τριών κύκλων», Koutsogiannis, 2011 στο Κουτσογιάννης κ.ά., 2015:180-181).

Στην παρούσα πειραματική φάση του επιμορφωτικού προγράμματος έχει συγκροτηθεί μια ομάδα τεσσάρων εκπαιδευτικών, που καταγράφουν τις απόψεις τους μελετώντας τις διδασκαλίες, προκειμένου να διαμορφωθεί η τελική πρόταση. Επίσης, έχει ξεκινήσει η μαγνητοφώνηση πέντε (5) συμβατικών διδασκαλιών και πέντε (5) διδασκαλιών σε ψηφιακά περιβάλλοντα, προκειμένου να εμπλουτιστούν τα περιεχόμενα του προγράμματος με πιο πρόσφατα δεδομένα.

Σε επόμενο στάδιο θα επιχειρηθεί η προσέγγιση της γλωσσικής αλληλεπίδρασης στο Νηπιαγωγείο, με την καταγραφή (μαγνητοφώνηση κι απομαγνητοφώνηση) του απαιτούμενου υλικού και την επεξεργασία του.

Η αξιοποίηση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών και η αναβάπτισή της σε σύγχρονες γλωσσολογικές απόψεις ενδέχεται να ενεργοποιήσει δημιουργικά τον αναστοχασμό τους και να προκαλέσει την αναμόρφωση των επικοινωνιακών τους πρακτικών, στοιχείο που θα συνεισφέρει θετικά σε μια πιο ποιοτική, ενδιαφέρουσα και αποτελεσματική διδασκαλία.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση

- Αρχάκης, Α. (1992). *Το φαινόμενο της διακοπής στα σχολικά συνομιλιακά πλαίσια και η κατά φύλο διαφοροποίησή τους*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία. Τομέας Γλωσσολογίας, τμήμα Φιλολογίας, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2013). Χιούμορ, κριτικός γραμματισμός και Γ2. Στο Διαδρομές στη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Υποστηρικτικό υλικό για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας, Άρθρα για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας, 4. Κοινωνιογλωσσολογία. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 38 σελίδες. Ανακτήθηκε από http://elearning.greeklanguage.gr/pluginfile.php/1612/mod_resource/content/3/humour.kritikos.grammatismos.pdf (20 Ιουνίου 2017).
- Βαρσαμίδου, Α. & Ρεζ Γ. (2007). Αυτονομία της σχολικής μονάδας και επαγγελματική ανάπτυξη του Έλληνα δασκάλου: η απαξίωση μιας ρητορείας. Ανακτήθηκε από <http://users.sch.gr/salnk/arthra/arthra29.htm> (15 Σεπτεμβρίου 2015).
- Κουτσογιάννης, Δ. (2009). Κειμενικά είδη, σώματα κειμένων και γλωσσική εκπαίδευση: από το μερικό στο ολικό. *Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ*. Τεύχος Τμήματος Φιλολογίας, 11, 149-183.
- Κουτσογιάννης Δ. & Ι. Χατζηκυριάκου, Στ. Αντωνοπούλου, Β. Αδάμπα, Μ. Παυλίδου. *Ανάλυση σχολικού λόγου. Η γλωσσική διδασκαλία σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο*. Τόμοι Α-Β, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2015. <http://www.greeklanguage.gr/node/1005>
- Κωστούλη, Τ. (2001). «Η γλώσσα της σχολικής τάξης στο πλαίσιο της εγγραμματοσύνης των γλωσσικών ειδών: κειμενικές στρατηγικές και οικοδόμηση της γνώσης», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 12 - 14 Μαΐου 2000. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. Τομέας Γλωσσολογίας, 359-370.

- Mercer, N. (2000). *Η συγκρότηση της γνώσης. Γλωσσική αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων*, μτφρ. Μ. Παπαδοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μούσιου Μυλωνά, Ό. (2002). *Η διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας στο σημερινό Δημοτικό σχολείο: Μορφή, δομή και φιλοσοφία. Συμπεράσματα από μια μελέτη περίπτωσης*. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Γλωσσολογίας Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- Μούσιου Ό., (2004). *Η διδασκαλία της Νέας Ελληνικής στο Δημοτικό Σχολείο σήμερα: Οργανωτικές και διδακτικές πρακτικές*. Μη εκδοθείσα διδακτορική διατριβή. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας ΠΔΜ, <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/14402>.
- Ντίνας, Κ., & Ό. Μούσιου (2014), Η επαγγελματική ενδυνάμωση των δασκάλων και η γλωσσική διδασκαλία: Εισαγωγή στην οπτική του Κριτικού Γραμματισμού στο Δημοτικό Σχολείο. Θεματικό Συμπόσιο: Εκπαιδευτικοί της πράξης και Κριτικός Γραμματισμός. Στο 9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα» της Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος και Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας ΠΔΜ, Πρακτικά Συνεδρίου, τόμος Α', 28 – 30 Νοεμβρίου 2014, ISBN: 978-960-99909-7-4 ISBN set: 978-960-99909-9-8, Διάδραση, 173 – 189.
- Yule, G. (2006). *Πραγματολογία*. Μτφρ. – επιμ. Θ.-Σ. Παυλίδου. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Vygotsky, L. (1988). *Σκέψη και Γλώσσα*. Αθήνα: Γνώση.
- Χαραλαμπίδης, Α. & Σ. Χατζησαββίδης (1997). *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Θεωρία και πρακτική εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Ξενόγλωσση**
- Bernstein, B. (1996). *Pedagogy, symbolic control and identity. Theory, research, critique*. London: Taylor and Francis.
- Bruner, G. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge M.A.: Harvard University Press.
- Cazden, C. B. (2001). *Classroom discourse: the language of teaching and learning*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*, London, N.Y.
- Heritage, J. (1997, 1998). Conversational Analysis and Institutional Talk: Analysing Data. Στο D. Silverman, (ed.). *Qualitative Research, Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications, 161-182.
- Hudson, R. (1980a, 1991b). *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University press.
- Hogan, K. & Pressley, M. (1997). *Scaffolding Student Learning: Instructional Approaches and Issues*, Cambridge, M.A.: Brookline Books.
- Hymes, D. (1972). Toward Ethnographies of Communication. Στο *Foundations in Sociolinguistics, An Ethnographic Approach*. Tavistock Publications, 3-27.
- Hymes, D. (1974). *Foundations of Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Kostouli, T. (2005). Making social meanings in contexts: writing, literate activities and learning processes in sociohistorical communities. Στο *Writing in context(s): textual practices and learning processes in sociocultural settings*, (ed.) T. Kostouli, 1-26. N.Y.: Springer.

- Kress, G., C. Jewitt, J. Bourne, A. Franks, J. Hardcastle, K. Jones & E. Reid. (2005). *English in urban classrooms: a multimodal perspective on teaching and learning*. London, N.Y.: Routledge.
- Ochs, E., Schegloff E. και S. Thompson (eds). (1996). *Interaction and Grammar* Cambridge: CUP, 461-464.
- Sacks, H., Schegloff, E.A. & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4), 696-735.
- Sinclair, J. McH. & Coulthard, R.M. (1975). *Towards an Analysis of Discourse: The English used by Teachers and Pupils*, Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, M. 1987. *Discourse Analysis, The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Oxford: B. Blackwell.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind and Society*. Cambridge M.A.: Harvard University Press, 1-34.
- Weil, M. & Joyce, B. (1978). *Information processing models of teaching*. N.J., Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

Κωνσταντίνος Ντίνας

Καθηγητής Γλωσσολογίας - Ελληνικής Γλώσσας και Διδακτικής της
Διευθυντής του Εργαστηρίου Μελέτης της Γλώσσας και των Προγραμμάτων
Γλωσσικής Διδασκαλίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών (Π.Τ.Ν.)
Φλώρινας
Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών (Π.Τ.Ν.)
3^ο χιλμ. Φλώρινας – Νίκης, Φλώρινα 53100
Τηλ. 6977203908
kdinas@uowm.gr

Όλγα Μούσιου Μυλωνά

Σχολική Σύμβουλος 1^{ης} Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Φλώρινας
Δρ Γλωσσοδιδασκτικής
Μετπχ. Παιδαγωγικής, Διατμηματικό Μετπχ. Γλωσσοδιδασκτικής
Σπηλιάδου 22, Φλώρινα 53100
Τηλ. 6974482640
mousiou.olga@gmail.com